

УДК 811.112.2'42'373.72

DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.1.4>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ДОМІНАНТИ В КОРОТКОМУ ОПОВІДАННІ Р. МУЗИЛЯ «PENSION NIMMERMEHR»

Ганна Глущенко

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін та мовної підготовки
Хортицької національної академії
вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2199-2849

Ірина Данченко

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та мовної підготовки
Хортицької національної академії
вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-4224-9771

Анотація. У статті розглядається явище концептуальних домінант з їхніми суттєвими рисами в системі лінгвокультури та художньому тексті, а саме – у тексті короткого оповідання Р. Музиля «Pension Nimmermehr», який є легкоосязним за своїм обсягом, через що концептуальні домінанти можна легко встановити. У статті надається перелік робіт науковців, присвячених розгляду концептів у художньому тексті, а також описується методика, запропонована науковцями для вивчення концептів художнього тексту й концептуальних домінант як смислів ключових концептів у творах певного автора. За методикку взято концепцію асоціативно-смыслового поля концептів В. Г. Ніконової і концепцію антиномій у концептуальній матриці художнього тексту О. Г. Фоменко. З метою дослідження концептів тексту і встановлення концептуальних домінант виносяться на розгляд такі поняття, як «ключове слово» та «заголовок» як перше ключове слово тексту. У статті перелічено ознаки ключових слів, на основі яких можна визначити та проаналізувати базові концепти тексту. У процесі аналізу концептопростору короткого оповідання австрійського письменника ХХ століття Р. Музиля «Pension Nimmermehr» із залученням методики асоціативно-смыслового поля концептів та аналізу заголовка з його проєкціями виявлено базові концепти цього оповідання, проаналізовано їхні асоціативно-смыслові поля та шляхом дослідження індивідуально-авторського сегменту поля визначено концептуальні домінанти цього тексту. Після чого були розглянуті смислові опозиції базових концептів тексту, спираючись на їх визначення в теорії О. Г. Фоменко. Такі дослідження художніх текстів дають змогу визначати їхні домінантні смисли, які був націлений виразити автор тексту, а також, розглядаючи більшу кількість текстів одного автора, – концептуальні домінанти, представлені в його творчості.

Ключові слова: асоціативно-смысловое поле концепту, ключове слово тексту, концепт, концептуальна домінанта, художній текст.

CONCEPTUAL DOMINANTS IN R. MUSIL'S SHORT STORY “PENSION NIMMERMEHR”

Hanna Hlushchenko

Senior Lecturer at the Department of Social and
Humanitarian Disciplines and Language Training
Khortytsia National Academy
Naukovoho Mistechka St., 59, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2199-2849

Iryna Danchenko

Lecturer at the Department of Social and
Humanitarian Disciplines and Language Training
Khortytsia National Academy
Naukovoho Mistechka St., 59, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4224-9771

Abstract. The article explores conceptual dominants, emphasizing their defining characteristics within the framework of linguistic culture and their role in literary texts. It focuses on R. Musil's short story "Pension Nimmermehr", where the limited length of the text allows for a clear identification of conceptual dominants.

The study reviews existing scholarly works on the analysis of concepts in literary texts and outlines a methodology for examining literary concepts and conceptual dominants as core meanings of an author's key ideas. This methodology is based on V. Nikonova's theory of associative-semantic fields and O. Fomenko's concept of antinomies within the conceptual matrix of a literary text. Additionally, the article considers key words and titles as fundamental elements in determining a text's central concepts, emphasizing their role in structuring meaning.

Through a detailed analysis of the conceptual space in "Pension Nimmermehr", the study applies the associative-semantic field method and title analysis to identify the story's core concepts. It examines their associative and semantic fields, establishing conceptual dominants by investigating the individual-authorial segment of the field. Furthermore, the research explores the semantic oppositions between the text's fundamental concepts, drawing on O. Fomenko's theoretical framework to highlight their role in shaping the text's deeper meaning.

This approach facilitates the identification of dominant meanings that the author aimed to convey. Additionally, by analyzing a broader selection of an author's works, it becomes possible to uncover recurring conceptual dominants that define the literary style and thematic focus. The findings contribute to literary conceptology by refining methodologies for conceptual analysis and supporting comparative studies of conceptual structures across various literary texts.

Key words: associative semantic field of a concept, key word of the text, concept, conceptual dominant, literary text.

Постановка проблеми. Питання концептуальних домінант у термінології А. М. Приходька [1] набуває значущості й привертає увагу при зверненні до художнього тексту. Тож представляється доцільним розглянути поняття концептуальних домінант загалом й у художньому тексті зокрема.

Згідно з теорією А. М. Приходька, концептуальні домінанти є частиною концептуальної картини світу певного народу, вони дають їй загальний контур і містять інформацію про середовище побутування етносу, його діяльність, уявлення та знання про світ, а також є актуальними в певний відрізок часу. На думку дослідника, вони є виразниками духовних цінностей певного народу, визначають його ціннісні орієнтири й разом із ними впливають на поведінку своїх носіїв, їхню самооцінку та оцінку з боку носіїв інших концептуальних домінант [1, с. 148–149]. Також концептуальні домінанти можуть набувати статусу символів. Як зазначає дослідник, концептуальні домінанти утворюють «проміжний шар між лінгвокультурою і власне культурою» та водночас належать обом цим

сферам. Своє матеріальне втілення вони отримують найчастіше за допомогою «ключових слів» культури та репрезентують її [1, с. 296].

У концептуальній системі автора художнього тексту, як представника певної лінгвокультури, закладені концептуальні домінанти як базові одиниці мислення, які містять ключові смисли, ідеї певної культури, визначають особливості національного характеру й нав'язують своєму носію стереотипи мислення та поведінки, а також представляють духовні цінності культури. Так, концептуальні домінанти з лінгвокультури представляють домінантні когнітивні структури концептуальної системи автора та втілюються в художньому тексті у вигляді базових або ключових концептів.

Однак, потрапляючи до художнього тексту, будь-який концепт підлягає перетворенням у зв'язку зі специфікою художнього тексту та стає художнім концептом [1]. Тому концептуальні домінанти з лінгвокультури не можуть бути за своїм смисловим наповненням повністю тотожними концептам художнього

тексту, тому що в ньому вони модифікуються й поглиблюються завдяки індивідуально-авторським смислам [2, с. 180].

У художньому концепті закладені мотив та інтенція автора тексту, через нього репрезентується нова метареальність, яку створює автор тексту. Текстові або художні концепти характеризуються динамічним характером, вони організують певну ієрархію, матрицю в тексті й перехреснюються з філософськими категоріями та законами і соціокультурними концептами певної епохи [3, с. 10–12]. Тому актуальним представляється питання взаємодії і взаємовідносин між мовним і художнім концептами, між концептуальними домінантами культури й художнього тексту, динаміки перетворень художніх концептів і їх створення автором тексту.

Звернімося до розгляду концептуальних домінант у тексті короткого оповідання Р. Музиля «Pension Nimmermehr», що зумовлено тим, що в такому тексті, доступним для огляду за своїм обсягом, концентрація ключових концептів відбувається на рівні концептуальних домінант, кількість яких обмежена. З концептосфери, духовні (ключові) концепти якої закріплені в мові, письменник обирає ті концепти, що входять до концептуальних домінант і беруть участь у текстових концептуалізаціях.

Концептуальним дослідженням художнього тексту присвячені, зокрема, такі роботи: теорія О. П. Воробйової про вбудовану мультимодальність у художньому тексті [4], концептологія тексту О. М. Кагановської, згідно з якою концепти вибудовують у тексті певну ієрархію або мережу [3], художня концептологія В. Г. Ніконової, яка розвиває ідею асоціативно-смыслового поля [5], теорія О. Г. Фоменко про текстові константи, які впорядковують концепти тексту [6].

Вищезазначені дослідники розглядають концепти художнього тексту в їхніх системних, а не ізольованих відношеннях, де вони утворюють концептуальну сітку тексту з точками перехрещення їхніх загальних смислів у концептуальних домінантах.

Хоча О. Г. Фоменко не вживає термін «концептуальна домінанта», її розуміння текстових констант близьке до того, що розуміється в цій статті під концептуальними домінантами в художньому тексті. Згідно із зазначеною теорією, текстові константи

вербалізують семантичні смисли концептів, перегруповуються й узагальнюються в ідіостилі письменника. Разом з мовленнєвими складниками, які актуалізують текстові константи, вони формують концептуальну сітку тексту, завдяки якій вербалізується одна зі сторін текстостильового концепту. Текстові константи отримують статус оперативних одиниць читацької свідомості й дають можливість проникнути до ментального простору, у якому проявляється імпліцитна сторона текстостильового концепту «ЗІТКНЕННЯ З ІСТИНОЮ» [6, с. 42–44; 142].

Тож концептуальні домінанти художнього тексту – це домінантні смисли ідіостилу автора, які повторюються й переходять від тексту до тексту та мають концептуальну основу, які взаємодіють і перегруповуються в його творчості. Текст короткого оповідання та його концептуальні домінанти є доступними для огляду з погляду наявності в тексті ключових слів, що містять концептуально значущі для письменника ціннісні смисли.

Мета статті – виявити концептуальні домінанти короткого оповідання як смислів концептів конкретного тексту, які визначаються на їхньому перехрещенні, є загальними для них, і побудувати смислову матрицю тексту за допомогою концептуальних домінант як її зв'язувальних елементів. Для досягнення поставленої мети використано метод моделювання концептів за допомогою асоціативно-смыслового поля В. Г. Ніконової та метод побудовання матриці тексту за допомогою антиномій О. Г. Фоменко.

Об'єкт дослідження – концептуальні домінанти в художньому тексті.

Предметом дослідження є концепти й концептуальні домінанти короткого оповідання Р. Музиля «Pension Nimmermehr» [7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Виявленню й вивченню концептуальних домінант художнього тексту сприяє розгляд асоціативно-смыслових полів його базових концептів згідно з концепцією В. Г. Ніконової. Асоціативно-смыслове поле концепту художнього тексту представляє його як тришарове явище, воно налічує онтологічний, узуальний й індивідуально-авторський сегменти. Онтологічний сегмент містить лексичні елементи тексту, пов'язані з ядром поля парадигматичними відношеннями, тобто в цьому сегменті проявляються

ознаки базового концепту культури. Узуальний сегмент представлений лексичними одиницями, пов'язаними з ядром синтагматичними відношеннями, і виражає уявлення, задані певним часом та культурою. Індивідуально-авторський сегмент містить авторські асоціації та уявлення про явище, що зображується, утворений асоціаціями, антонімами до ядра поля [5].

Побудування концептуальної сітки поля починається з вивчення заголовку й пошуку ключових слів тексту, які або є безпосередніми номінатами концепту, або допомагають знайти відповідну назву концепту [8, с. 177]. Одним із ключових слів є заголовок тексту [6, с. 44]. Через його повтори й семантичні зв'язки зі словами тексту виявляються інші ключові слова. Далі виявляються ключові слова, пов'язані з ключовими словами заголовка тезаурусними зв'язками, після чого вони розподіляються в групи через асоціації до вичерпного узагальнення. Ключові слова в тексті можна також виявити завдяки їх висуненню автором шляхом повторів [9, с. 239] Синонімічні домінанти перегрупуються через свій асоціативний потенціал, утворюючи асоціативно-сміслову поле.

Смисли базових концептів, загальні для всіх сегментів поля й вербалізовані лексикою, яка утворює поле, вважатимемо концептуальними домінантами цих концептів, які скріплюють концепти тексту і їхні індивідуально-авторські інтерпретації між собою.

Скріпити всю концептуальну сітку тексту допомагають протиборчі сторони текстостильового концепту «ЗІТКНЕННЯ ІСТИНОЮ», розробленого О. Г. Фоменко. Оскільки художній текст – явище динамічне, у якому проявляє себе принцип боротьби і єдності протилежностей [2, с. 182], то на цьому принципі відбувається скріплення (об'єднання) концептуальних смислів тексту. Згідно з концепцією О. Г. Фоменко, текстостильовий концепт усієї творчості автора утворений матрицею, побудованою на смислових опозиціях «ДІЯННЯ – НЕ ДІЯННЯ», «ЄДНАННЯ – НЕ ЄДНАННЯ», які вербалізуються в текстах. Базові концепти певного тексту утворюють опозиції завдяки концептуальним домінантам, які пов'язують і упорядковують їх у матриці.

У тексті «Pension Nimmermehr» на основі лексико-семантичного аналізу заголовку

й визначення ключових слів виокремлюємо такі базові концепти: RAUM, HAUS («Простір» («Дім»), MENSCH («Людина»), ZEIT («Час»). Лексичний аналіз усього текстового простору допомагає також встановити такі смислові опозиції, які створюють концепти тексту, як-от «Єднання» («Союз») – «Не Єднання» («Не Союз»).

Заголовок короткого оповідання Р. Музиля містить два ключові слова цього оповідання, які вказують на такі базові концепти: RAUM (HAUS) – ПРОСТІР (ДІМ), ZEIT – ЧАС, MENSCH – ЛЮДИНА. Розглянемо ці концепти. Поле концепту HAUS («Дім») з ядром Haus створюється за допомогою трьох сегментів: онтологічного, узуального та індивідуально-авторського. В онтологічному й узуальному сегментах поля цього концепту шляхом лексичного аналізу встановлюється смисл ВЛАДА, в онтологічному сегменті – смисл РЕЛІГІЯ. Ці смисли є концептуальними домінантами для цього тексту.

Найбільш широко онтологічний сегмент представлений синонімами та словами, які пов'язані з ядром поля Haus гіперонімічними відношеннями. Слово Haus трапляється 6 разів, а також у складі складного слова Gotteshaus – церква-РЕЛІГІЯ та в словосполученні nach Hause kommen – іти додому. Синонім до слова Haus – Heim – дім – ужито один раз.

Слово Hotel зі словом Haus також перебуває в синонімічних відношеннях і вжито в тексті тричі, крім того, вживається його дериват Hotelier – господар готелю – ВЛАДА, це слово виступає також як частина синонімічних композитів – Hotellaufbahn, Hotelkarriere – кар'єра в готелі. Синонімом до слова Hotel є ключове слово Pension – пансіон, яке трапляється 5 разів і винесено в заголовок.

У гіперонімічних відношеннях до ядра поля є такі слова та словосполучення: wie ein geschnittener rosa Stein – як вирізьблене розове каміння, Säule – колона.

Узуальний сегмент налічує такі мікрополя: частина дому (кімната) – Zimmer (2 рази) та в складі складних слів Zimmerdienst – покоївка – ВЛАДА, Pensionszimmer – кімната в пансіоні; Raum – кімната, приміщення, Speisesaal – їдальня (2 рази), Bar – бар, Gang – коридор, Wand – стіна (6 разів), Türrahmen – отвір дверей.

Мікрополе обстановка дому (меблі): Tisch – стіл (3 рази) і в словосполученні *der ovale Tisch* – овальний стіл, Haken – гачок, Fenster – вікно (2 рази), Stuhllehne – спинка стільця, Messer – ніж, Gabel – виделка.

До індивідуально-авторського сегменту входять антонімічне словосполучення *verlassene Orte* – покинуті місця. Серед синонімів до слів Haus – дім і Ort – місце є спільні синоніми Wohnung – квартира, Bude – приміщення). У значенні слова Haus є сема «жити, проживати, населяти», а слово verlassen – покинутий означає, зокрема, *unbelebt, unbewohnt* – без жильців, ненаселений. Так, дім представлено не типовим домом, а таким, у якому не живуть люди. До цього сегменту входить також словосполучення із заголовка «Pension Nimmermehr». У семантиці слова Pension і його синоніма Hotel, який у тексті вживається замість першого досить часто, закладено сему «ЄДНАННЯ». Крім того, образи Hotel і Hotelier представляють у тексті смисл «ЄДНАННЯ»: «Sie schwärmte für eine deutsch-französische Verständigung, weil ihr Gatte Hotelier war. Umfassender gesagt, er stand in der Hotelkarriere...» [7] (Вона захоплювалася німецько-французьким взаєморозумінням, тому що її чоловік був господарем готелю. Якщо точніше, то він мав готельну кар'єру...). Однак у поєднанні зі словом Nimmermehr (що означає «*nie im Leben, niemals, zu gar keiner Zeit*» – ніколи в житті, ніколи, ні в який час) ЄДНАННЯ перетворюється в НЕ-ЄДНАННЯ, а дім – в антидім, у якому неможливо жити.

Концепт ДІМ у цьому тексті представляє смисл єднання також тому, що в ньому проживає багато національностей (*eine deutsche Pension in Rom* – німецький пансіон у Римі, *Negerprinz* – принц негрів, *Schweizer* – швейцарець, *Amerikaner* – американець, *Römerinnen* – римлянки, *englisches Fräulein* – англійська пані), людей різних релігій (*papistisch* – папський, *protestantisch* – протестантський, *evangelisches Gotteshaus* – євангелістська церква, *die Katholikin* – католичка, *Götter* – боги), професій (*Stubenmädchen* – обслуга, *die Diplomaten* – дипломати, *Hotelier* – господар готелю, *Ingenieur* – інженер, *Attaché* – аташе, *Legationssekretär* – секретар посольства), через що він пов'язаний з концептом ЛЮДИНА і смислом РЕЛІГІЯ. Однак у концепті ДІМ відбувається єднання протилеж-

ного, несумісного, що стає зрозумілим через часте вживання автором антонімів, як смислових, так і узуальних, або антонімічних смислів, а індивідуально-авторський сегмент указує на смисл Анти-Дім, Дім, у якому відбувається ЄДНАННЯ і водночас НЕ-ЄДНАННЯ.

Другий базовий концепт тексту, закладений у заголовку, – це концепт MENSCH (ЛЮДИНА) з однойменним ядром поля концепту. У полі цього концепту також встановлюються смисли РЕЛІГІЯ (в онтологічному й узуальному сегментах) і ВЛАДА (в усіх трьох сегментах).

Nimmermehr – це назва пансіону і водночас прізвище його власників – *die Nimmermehr's*. На позначення людини це слово вжито в тексті декілька разів: *die Nimmermehr's*, *Herr Nimmermehr* (3 рази), *Frau Nimmermehr* (8 разів). Це слово як неологізм входить до індивідуально-авторського сегменту й символізує людину, з якою неможливо жити (*Nimmermehr* означає *nie, keinesfalls, nie im Leben* – ніколи, у жодному разі, ніколи в житті), тобто концепт ЛЮДИНА представлений смислом «Антилюдина». До індивідуально-авторського сегменту належить також словосполучення *der kleine Däumling in den Siebenmeilenstiefeln* – маленький хлопчик-мізинчик у семимильних чоботях – казковий герой, несправжня людина, до того ж маленька *klein*, що може означати як зріст, вік, так і значущість, людські якості. Це також указує на смисли «подібність до людини», «несправжня людина». Індивідуально-авторський сегмент представлений також авторськими неологізмами: *Sonderwesen* – особливе створіння, *Speisenchef* – господар блюд – ВЛАДА, *22-jähriger Lausbub* (22-річний хлопчисько).

Поєднання префікса *Sonder* з іменниками означає, що щось не відповідає звичайному, є додатковим, призначене для спеціальних цілей, підкреслює незвичайність, вихід за межі прийнятного.

Speisenchef (шеф страв) – складний іменник, ужито також для вираження незвичайності: *Chef* означає *Leiter, Anführer* – керівник, начальник, що пов'язує його зі смислом ВЛАДА, але в цьому разі це шеф (керівник) страв, чим підкреслюється незвичайність, парадоксальність. До того ж слово виступає в поєднанні з лексемою *königlich* (королів-

ський) – königlicher Speisenchef, що показує ВЛАДУ вдвоє.

22-jähriger Lausbub: «Lausbub» означає «маленький хлопець», але в тексті 22-річний. По-перше, також незвичність, парадоксальність явища, а по-друге, відбувається змішування концептів ЛЮДИНА, ЧАС, а також ДІМ, у якому зібралися всі ці особи.

Так, у тексті зображено змішання несумісного, різного, іноді протилежного, парадокс з метою показати, що союз, заснований на владі та релігійних розбіжностях, є неможливим – ніколи (nimmermehr) – слово, яке вжито на позначення часу, простору та людини. Усі ці різні істоти об'єднані під одним дахом, але водночас вони розділені через владу або владою. Показаний антидім й антилюдина та неможливість їхнього союзу, миру між ними, неможливість об'єднання різного, що не відбудеться ніколи, через ВЛАДУ і РЕЛІГІЮ.

Ядром поля цього концепту MENSCH (Людина) є лексема Mensch – людина, яка представляє цей концепт. Її вжито в тексті 3 рази, а також у словосполученнях die beiden alten Menschen – обидві старі людини, der einzige Mensch – єдина людина й у складі складного слова Menschenwürde – людська гідність.

Онтологічний сегмент становить лексика, пов'язана з ядром концепту гіпонімічними відношеннями, а саме: Herr – пан-ВЛАДА (2 рази), alter Herr – старий пан (3 рази), Herr Nimmermehr (3 рази); Frau – пані (5 разів), die schönste Frau – найкрасивіша жінка, dicke Frau – товста жінка (2 рази), Frau Nimmermehr (8 разів), Matrone – матрона (2 рази), Madame (4 рази), Dame (2 рази), Mann – чоловік (6 разів), der kleine Mann – маленький чоловік; der kleine Knabe – маленький хлопчик, der eheliche Knabe – хлопчик від шлюбу, Mädchen – дівчина, Mädchenhaftigkeit – дівочтво, Stubenmädchen – покоївка-ВЛАДА (4 рази); Miß – міс (5 разів), englisches Fräulein – англійська дама.

Лексика, пов'язана синонімічними відношеннями: Gestalt – образ, фігура, особа, Seele – душа-РЕЛІГІЯ, людина та синоніми до цього слова Geist – дух, душа-РЕЛІГІЯ, Gespenst – привід (як синонім до слова Geist), що має негативне значення, тобто людина, по-перше, нереальна, невідчутна, а по-друге, така, що викликає почуття жаху.

Узуальний сегмент цього концепту налічує багато тематичних мікрополів:

1) мікрополе, пов'язане з концептом ДІМ і з ядром концепту ЛЮДИНА причинно-наслідковими зв'язками: wohnen – жити (2 рази), Mitbewohner – співмешканець; Fleisch – м'ясо (у значенні тіло, плоть), fleischig – м'ясний, тілесний як його похідне;

2) міжлюдські стосунки: Mutter – матір (2 рази), Eltern – батьки, der eheliche Knabe – хлопчик від шлюбу, Bekannte – знайомий, Freund – друг (2 рази), Freundin – подруга, Kamerad – товариш, Stiefvater – вітчим, Neffe – племінник, weltumsegelnde Tante – тітка, яка об'їздила весь світ, Wirt – хазяїн-ВЛАДА;

3) людське тіло / організм: Haar – волосся, Kopfhaare – волосся на голові, weiße Haare – біле волосся, Tituskopf – зачіска «а-ля Тит» (на честь римського імператора Тита) – ВЛАДА, Rücken – спина (2 рази), Blick – погляд (4 рази), diese beiden Blicke – ці два погляди, Anblick – вид, Cavour-Bart – борода у стилі Кавур (італійський державний діяч) – ВЛАДА, bartlos – безбородий, Kinn – підборіддя, Backen – щоки (2 рази), Oberlippe – верхня губа (2 рази), Gesicht – обличчя (5 разів), Gesichtsfarbe – колір обличчя, ihr Profil – її профіль, Lächeln – посмішка (3 рази), Lachen – сміх, lächeln – посміхатися, kichern – хихикати, Hals – шия, горло (2 рази), Bein – нога (3 рази), Ohr – вухо (2 рази), Hand – кисть руки, Handrücken – задня поверхня кисті, Finger – палець, Arme – руки (3 рази), Haut – шкіра (2 рази), Nase – ніс (3 рази), kleine Nase – маленький ніс, Stirn – лоб (2 рази), Augen – очі (3 рази), mit offenen Augen – з відкритими очима, Schulter – плече, Füße – ступні, Bauch – живіт, Herz – серце, Oberkörper – верхня частина тулуба;

4) предмети одягу / аксесуари: Bluse – блузка (3 рази), Korsett – корсет, Regenschirm – парасолька, Rock – спідниця, gestreifter Rock – смугаста спідниця, Schlitz – ширинка, Hemd – сорочка, Anzug – костюм (2 рази), Westenknopf – гудзик на жилеті, Uhrkette – годинниковий ланцюг, Medaillon – медальйон, goldene Brille – золоті окуляри, Strümpfe – панчохи;

5) професії: Stubenmädchen – покоївка, Bedienung – служниця, Zimmerdienst – покоївка, Wirt – хазяїн, господар-ВЛАДА, König – король, königlich – королівський, Negerprinz – принц негрів – ВЛАДА, die Diplomaten – дипло-

мати, Hotelier – господар готелю – ВЛАДА, Hotelkarriere, Hotellaufbahn – готельна кар’єра, Ingenieur – інженер, Attaché – аташе, Legationssekretär – секретар посла;

6) належність до різних віросповідань: protestantisch – протестантський, Sekte – секта, papistisch – папістський, evangelisches Gotteshaus – євангелістська церква, die Katholikin – католичка, Götter – боги (РЕЛІГІЯ);

7) національності: Schweizer – швейцарець, Amerikaner – американець, römischer Typus – римський тип, Römerinnen – римлянки, englisches Fräulein – англійська пані;

8) їжа: Speisen – страви, Speisenchef – господар страв;

9) життя: Kindheit – дитинство, 22-jähriger Lausbube – 22-річний хлопчисько, 19-jährige Bäuerin – 19-річна селянка.

Деякі слова пов’язують між собою різні концепти: Wirt – хазяїн відноситься як до концепту ЛЮДИНА, входячи до мікрополя «професії», так і до концепту ДІМ, маючи синоніми, які відводять до цього концепту: Hausbesitzer, Hauseigentümer, Hausherr, Vermieter. Також це слово пов’язане зі смислом ВЛАДА на основі синонімів Halter, Chef, Herr.

Лексеми з мікрополя «професії» König, königlich, Negerpinz відводять також до смислу ВЛАДА.

Слово Hotelier пов’язує концепти ЛЮДИНА (професія) і ДІМ (Hotel є сино-

німом до слова Pension, яке, своєю чергою, є синонімом слова Haus).

Так, концептуальні домінанти РЕЛІГІЯ і ВЛАДА пов’язують між собою базові концепти тексту ЛЮДИНА і ДІМ. Так відбувається їх ЄДНАННЯ. Однак вони показують, що союз між такою людиною і таким домом неможливий на ґрунті релігійних суперечок і розбіжностей у владі, унаочнюючи цим смислову опозицію НЕ-ЄДНАННЯ. Це влада антилюдини в антидомі.

Висновки й перспективи подальших розробок. Послугуючись методикою побудування асоціативно-смислового поля, методикою ключових слів і побудови матриці смислових опозицій у тексті короткого оповідання були виокремлені базові концепти, їхні смисли, властиві саме цьому твору й концептуальні домінанти як загальні для всіх базових концептів смисли, у яких вони всі взаємодіють і перетинаються.

Побудування концептуальної сітки тексту його базових концептів, виявлення точок їх перехрещення, встановлення текстових смислів сприятиме розвитку художньої концептології і методики моделювання художніх концептів, уточненню термінологічного апарату при дослідженнях концептуальних структур художнього тексту, а також, ширше, сприяє порівнянню ідіостилів письменників різних культур, які творили в один період. У цьому полягають перспективи цього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем’єр, 2008. 332 с.
2. Фоменко О. Функціонально-лінгвістична типологія художнього тексту: мова ідіостилу письменника. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 2009. Вип. 81 (3), Кіровоград. С. 26–30.
3. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ століття) : автореф. дис... канд. філолог. наук. Київ, 2003. 19 с.
4. Воробйова О. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Серія «Філологія»*, 2011. Т. 14. № 2. С. 53–64.
5. Ніконова В.Г. Системна організація асоціативно-смислового поля художнього концепту (на матеріалі трагедій Шекспіра). *Studia Germanica et Romanica. Серія «Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання»*. 2007. Т. 4, № 3 (12). С. 61–73.
6. Фоменко О.Г. Типологічне в ідіостилі Джеймса Джойса : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2004. 329 с.
7. R. Musil. Nachlass zu Lebzeiten. 1936. Humanitas Verlag Zürich. 115 S. (S. 35–41). URL: <https://www.fadedpage.com/link.php?file=20201060-a5.pdf> (дата звернення: 16.01.2025).
8. Шевченко Л. Концептуальний простір тексту Нового Завіту. *Studia Ukrainica Posnaniensi*. 2016. Vol. 4. P. 173–181.
9. Форманова С.В. Ключові слова як вектор інтерпретації художнього тексту. *Культура народів Причорномор’я*. 1999. № 6. С. 234–239.

REFERENCES

1. Prykhodko, A.M. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kognityvno-dyskursyvni paradygmi lingvistyky [Concepts and concept systems in cognitive discourse paradigm of linguistics]. *Zaporizhzhia*. 332 p. [in Ukrainian].
2. Fomenko, O.H. (2009). Funktsionalno-lingvistychna typologhiia khudozhnioho tekstu: mova idiostyliu pismennyka [Functional-linguistic typology of a literary text: the language of a writer's idiolect]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo) – Scientific Notes. Series: Philological Sciences (Linguistics)*, Issue 81 (3), pp. 26–30. [in Ukrainian].
3. Kahanovska, O.M. (2003). Textual concepts in literary prose: cognitive and communicative dynamics (based on mid-20th century french fiction. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: KNLU. [in Ukrainian].
4. Vorobyova, O. (2011). Kontseptologhiia v Ukraini: zdobutky, problem, prorakhunky [Conceptology in Ukraine: Achievements, Problems, Miscalculations]. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia – Bulletin of KNLU. Series: Philology*, vol. 14, № 2, pp. 53–64. [in Ukrainian].
5. Nikonova, V.H. (2007). Systemna orhanizatsiia asotsiatyvno-smyslovoho polia khudozhnioho kontseptu (na materialy trahedii Shekspira) [Systematic organization of the associative-semantic field of a literary concept (based on Shakespeare's tragedies)]. *Studia Germanica et Romanica. Serii Inozemni movy. Zarubizhna literatura. Metodyka vykladannia – Studia Germanica et Romanica. Series: Foreign Languages. World Literature. Teaching Methodology*, vol. 4, № 3 (12), pp. 61–73. [in Ukrainian].
6. Fomenko, O.H. (2004). Typolohichne v idiostyli Dzheimsa Dzhoisa [Typological in the idiolect of James Joyce]. *Zaporizhzhia: ZDU*. [in Ukrainian].
7. R. Musil. *Nachlass zu Lebzeiten*. 1936. Humanitas Verlag Zürich. Retrieved from: <https://www.fadedpage.com/link.php?file=20201060-a5.pdf>
8. Shevchenko, L. (2016). Kontseptualnyi prostir tekstu Novoho Zavitu [Conceptual Space of the New Testament Text] *Studia Ukrainica Posnaniensi*, vol. 4, pp. 173–181. [in Ukrainian].
9. Formanova, S.V. (1999). Kliuchovi slova yak vector interpretatsii khudozhnioho tekstu [Key words as a vector for interpreting a literary text]. *Kultura narodov Prichernomoriia – Culture of the Peoples of the Black Sea Region*, № 6, pp. 234–239. [in Ukrainian].